

ולפרש הכתובים כפי מה שיראה לכל אדם, מבלי השמע לחכם כלל, בניגוד לאומרו יתעלה: "על פי התורה" וכו' "לא תסור" וכו'.

#### **5. דרך חיים על אבות פרק א משנה ג**

ומה שאמר "אלא הו' כעבדים המשמשים את הרב ע"מ שלא לקבל פרס", ולא ימצא עבדים המשמשים ע"מ שלא לקבל פרס, ולא הו' ליה לומר רק (אלא) "אל תהיו כעבדים המשמשים ע"מ לקבל פרס", מפני שהיה משמע מזה שאסור לגמרי, ואם עשה זה - הרי הוא רשע, שכך משמע לשון "אל תהיו כעבדים..." ור"ל לא שזה רע, דודאי אפילו אם עובד את הש"י לקבל פרס ג"כ הוא צדיק, אלא שיש לו לעבוד הש"י ביותר טוב שלא ע"מ לקבל פרס, ולכך אמר "אלא הו'" וכו', והחכם הזה לא בא ללמד רק (אלא) עיקר העבודה שתהיה ע"מ שלא לקבל פרס.

#### **6. עולת ראיה חלק ב עמוד קס**

אע"פ שכל זמן שאדם מוצא, שאינו מתעורר אל הטוב מצד טבע הקדושה וקנין הטוב בעצמו, אין איסור לזרז עצמו ע"י קבלת שכר, אבל מה שהאדם צריך לזרז כזה סימן הוא לחסרון שלמותו שלא קנה עדיין בטבעו את התשוקה לטוב וקדושה. על כן תשתדלו שתהיו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, כי אם מצד הטבע הקבוע בנפשם לאהבת אדוניהם ועבודתו, ולא כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס.

#### **7. שיחת אבות לרב יצחק דדון שליט"א**

בעמקות נפלאה מבאר מרן הראי"ה קוק זצ"ל, בספרו המידות העמוק "מוסר אבינך" (עמ' כח) את השאלה הקשה, איך יתכן לאדם לכוון דעתו שיעבוד לקב"ה שלא ע"מ לקבל פרס כלל? ואמרו עוד (ע"ז יט.): "במצוותיו חפץ מאוד ולא בשכר מצוותיו", ובתיקוני הזה"ק (שתיתא, ותיקון תלתין) גינה מאוד לאלה דעבדין לגרמיהו! וביתר שאת נשאל: איך יבוא האדם למדרגה העליונה שכל מגמתו תהיה לעשות נחת רוח ליוצרו? והרי לכל הפחות, אדם רוצה להתמלא ברוחניות ובהשגות אלוניות ע"מ להתקרב להי"ת ולהרגיש נועם זיו קדושה, ואיך אפשר לאדם לכוון רק לעשיית נחת רוח? והסביר מרן הרב זאת במשל: מעשה באדם אחד חכם ונבון ובעל מידות טובות, שנזדמן לו מקרה גורלי, להציל מדינה שלימה, והצליח למלטה בחכמתו מצרה נוראה שהתרגשה לבוא עליה בעוד ימים מספר, שידע זה האיש שבעוד כמה ימים יתרחש רעש אדמה נוראי, שיכלה את כל מדינתו ואיש לא יוותר. עמד זה והזהיר, הוציאם ממקום הסכנה והצילם והביאם אל מקום שקט ובטוח. והנה, שמע עשיר אחד ממעשהו הגדול של אותו חכם שמילט לבני מדינתו, וכ"כ נתפעל והתרגש ממעשהו, עד שעמד ושלח למציל פרס כספי עצום. ועתה - מבאר הרב - הבה נבחן, אם שמחת האיש ההוא בפרס שהגיעו תהיה גדולה יותר משמחתו שהצליח להציל את בני מדינתו, הרי שאין ספק שהאיש ההוא גרוע ומעלת נפשו פחותה מאוד. וכל זה אנו יודעים, משום שהננו מייקרים ומעריכים יותר את הצלת הנפשות, ומעלת נפש האדם בכלל, שהיא יותר יקרה מכל ערך כספי שיהיה.

כך הדבר בערך עבודתו את השי"ת. כאשר נתבונן בשלמות הבורא יתברך וכבודו שאין לו קץ ותכלית, פשוט וברור אצלנו שאין שום ערוך אליו, ואין שום נברא בעולם שישווה וידמה בשלמותו אליו (הגם שאין לנו השגה שלמה בזה). לכן, כשאדם יחשוב בשכל הישר,

#### **1. משנה מסכת אבות פרק א משנה ג**

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו' כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם:

#### **2. משנה אבות פרק א משנה ג מהדורת רייזמן**

אנטיגנוס היה תלמידו של שמעון הצדיק ומושביו היה בעיר סוכו שבנחלת שבט יהודה. הוא כונה "איש סוכו" על שם עירו, משום שהיה החכם הנכבד של העיר ואדון העיר. אנטיגנוס הוא החכם האחרון שעמד בראש הסנהדרין לבדו, בלא שהיו לו שותפים להנהגה, ומכיון שכל חכמי ישראל באותו דור נשמעו לדעתו, כל הספקות שהתעוררו בדבר הלכה הוכרעו על ידו באין חולק. בניגוד למשנה א, שבה שנינו שחכמי דור אחד מסרו את התורה לדור הבא, במשנתנו אנו שונים שאנטיגנוס קיבל אותה משמעון הצדיק. שינוי הלשון מורה על ירידת הדורות שלאחר תקופת אנשי כנסת הגדולה. המלה "מסרה" משמעה מסירת כל חכמת התורה בשלמות מהרב לתלמידו, אולם החל מדורו של אנטיגנוס לא היו האנשים ראויים להשיג את התורה בשלמותה, לפיכך ניתן לומר רק שהם קיבלו מרביותיהם את חלק התורה שהיו מסוגלים לקבל, אך היא לא נמסרה להם בשלמות.

#### **3. ר' עובדיה מברטנורא אבות פרק א משנה ג**

**פרס** - לשון ערך. "בערכך", מתרגמינן "פורסניה". והוא מה שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום, כמו מה שיתן אדם לבנו קטן או לאשתו או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפילו לתקוות פרס כזה לא יעבוד אדם את בוראו, אלא מאהבה בלבד: **ויהי מורא שמים עליכם** - אעפ"י שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מיראה, שהעובד מאהבה זריז במצות עשה, והעובד מיראה נזהר ממצות לא תעשה, ונמצא שעבודתו שלמה. וכן אמרו חז"ל: "עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה, שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט":

#### **4. רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק א משנה ג**

והיו לזה החכם שני תלמידים, שם האחד צדוק ושם האחר ביתוס, וכאשר שמעוהו שאמר זה המאמר, יצאו מלפניו, ואמר אחד מהם לשני: הנה הרב כבר באר בפירוש שאין שם שכר ולא עונש, ואין שם תקוה כלל, כי לא הבינו כוונתו עליו השלום. ונתחברו זה לזה, ופרשו מן התורה. והתקבצה לזה כת ולזה כת, יקראום החכמים צדוקין וביתוסין. והיות שלא יכלו לקבץ קהילות לפי מה שהגיע להם מן האמונה, כי זאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים, כל שכן שלא תקבץ הנפרדים - הלכו אחר אימות הדבר אשר לא יכלו להכזיבו אצל ההמון, ולו הוציאו אותו מפיהם היו נהרגים, רצוני לומר: נוסח התורה, וצייר כל אחד מהם בלב סיעתו שהוא מאמין בנוסח התורה, וחולק על הקבלה, ושהיא קבלה בלתי נכונה. וזה כדי שיפלו מהם כל ההלכות המקובלות והגזרות והתקנות, הואיל ולא יכלו לדחות הכל, הכתוב והמקובל. ויתרחב להם גם כן הפתח לפירוש, לפי שכאשר חזר הפירוש אל בחירתו - יקל במה שירצה ויחמיר במה שירצה לפי מטרות, הואיל ואינו מאמין בעיקר כולו, ולא ביקשו אלא דבר שיהיה נוח לקצת בני אדם. ומני אז צמחו אלה הכתות הארורות, קהילות המינים אשר ייקראו בארץ הזאת, רצוני לומר מצרים - קראין, ושםם אצל החכמים צדוקין וביתוסין, והם אשר החלו להטיל דופי בקבלה,

יתבונן ויבין שאיך יתכן לחשוב על שלימות נפשו ומילוי תאוותה הרוחנית, ולמלא את רצונו הפרטי בזה, אם יודע הוא שע"י מה שהביא את עצמו לשלמות (וגם את כל הנבראים, שעשה מצוה אחת הטה את כל העולם כולו לכף זכות, וכדאיתא בספרים מזה), עשה בזה את רצונו של הבורא ברוך הוא!! **על כן, ראוי לו לחשוב על ערך עבודתו לפי ערך עשיית הנחת רוח להשי"ת, כי זו המעלה הגבוהה, כמעלת החכם שהציל נפשות, שזה יותר שלמות ומעלה מקבלת הפרס הכספי, וכן אצל עובד ה', שזה יהיה אצלו יותר מערך מילוי רצונו הרוחני (הגם שזו מעלה גדולה ג"כ).**

#### 8. הרב שלמה אבינר שליט"א

חז"ל אומרים שצריך לעשות מצוות לשם שמים, לשם מצווה. על הפסוק: "ואהבת את ד' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו" (דברים ל) "שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבוא" (נדרים סב א). **כלומר, יש ללמוד ולקיים את התורה מעצם היותה הטוב. יש שכר, אך עשיית המעשה אינה בשביל השכר.** ובלשון המשנה: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס". יש פרס, אך אין הוא הסיבה למעשים. **הרמב"ם אומר:** "אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העוה"ב. העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה, אלא לעשות את האמת מפני שהוא אמת" (הלכות תשובה ב). **אמנם כתוב "אשרי יושבי ביתך", אך לא נאמר היו יושבי הבית על מנת לזכות באושר. איננו תלמידי אפיקור ומטרתנו אינה התענוג והאושר, אעפ"י שיש אושר.**

רבנו הרב צבי יהודה קובע שש דרגות בלימוד תורה לשמה: (א) התחתונה ביותר "בלא לשמה", ההטרונומית ביותר, הוא לימוד תורה ע"מ לקנטר, ע"מ להרוס את התורה. (ב) דרגה מעל זה היא לימוד התורה ע"מ להיקרא רבי וחכם. גם דרגה זו היא הפך התורה, כי הגאווה אסורה, ואינה לימוד תורה אמיתי. (ג) דרגה נוספת היא לימוד תורה כקידום לחפור בו, לצורך פרנסה. אין איסור להתפרנס, אדרבה, הפרנסה היא צורך לגיטימי ועיסוק ישר, אך לא בתור סיבה ללימוד. (ד) דרגה נוספת היא ע"מ להגיע לחיי העולם הבא. (ה) שלב מעל זה הוא הלימוד תורה ע"מ לעשות ולקיים, כלומר כאמצעי לקיומה, ועדיין אין זה עסק בתורה בשביל התורה עצמה. (ו) המדרגה האמיתית היא לימוד לשם עצמיות התורה בגלל הערך העצמי של התורה (נתיבות ישראל ב ל). **אדם הלימוד תורה לשמה יזכה גם לכל התוצאות הטובות הנלוות לה, אך אין הן מטרת הלימוד. המטרה אינה, כדרך אפיקור, האושר המושג על יד השכל והחכמה, וכן לא התועלת העצמית, שהיא השיטה השלטת כיום בעולם המערבי. לעומת זאת, הגישה הסטואית קובעת שהמטרה היא עשיית הטוב כחובה ולא מצד ערך הטוב. אם כן תמוהים הם לכאורה דברי בעל מסילת ישרים: "מה חובתו של האדם בעולמו... האדם לא נברא אלא להתענג".**

#### 9. הרב אורי שרקי שליט"א

"אנטיגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק". מתמיהה שגדול חכמי ישראל שבדורו, נושא שם יווני מובהק, ולא עוד אלא שזהו שמו של השליט היווני ששלט על א"י לאחר מות אלכסנדר מוקדון. אלא שאנטיגנוס מהווה במשנתו מענה לתרבות הלניסטית שהתחילה אז

להתפשט בעולם כולו. אותה תרבות יוונית העמידה בפנינו שאלות מוסריות בסיסיות כגון: האם מטרת האדם צריכה להיות למען עצמו או למען אידיאל שמעבר לו? אלו השאלות שהעסיקו את הנפש ההלניסטית בימיו של אנטיגנוס איש סוכו. בהקשר הזה הופיעו בקרב חכמי יוון שתי אסכולות מוסריות: ההדוניסטים, שסברו שמטרת החיים היא העונג, כשהמוסר מהווה העונג העליון. והסטואיקנים, שסברו שהאדם צריך ללכת אחרי צו המצפון, תהיה לו מזה תועלת או לא. במילים אחרות: יש לעשות את הטוב באשר הוא טוב. והנה, **הד לשתי אסכולות אלו מצאנו בישראל בספר המפורסם מסילת ישרים, עמוד תורת המוסר של היהדות, שבפתיחת פרקו הראשון כתוב "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו" - כדעתם של הסטואיקנים, ומיד לאחר מכן נאמר: מה היא אותה חובה? "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול בכל העידונים שיכולים להימצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא". כך שישנה סינתזה עליונה בין שתי השיטות.**

ההבדל בין אומות העולם לע"י בשאלה זו, הוא שאצל אומות העולם יש לבחור בין חובה לעונג, ולעומת זה בישראל, אומר אנטיגנוס איש סוכו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם". כלומר: האדם מתחיל את דרכו עם בקשת קבלת הפרס, המכונה "עבודה שלא לשמה", וזה דבר אנושי וטבעי, אך המטרה העליונה היא שהאדם יצא מן המסגרת הצרה של האינטרסנטים האישיים, ומתוך כך יגיע לעבודה שלא ע"מ לקבל פרס. **עבודתו של האדם עוברת דרך שכחה מסויימת של הנקודה הפרטית והאישית, והוא צריך לחשוב שגם הטובה המגיעה לו, הפרס, שלמרות שבוודאות יקבל אותו (שהרי אנטיגנוס מעולם לא אמר שהוא לא יקבל), לא בעבורו האדם עושה את הטוב, אלא הוא עושה את הטוב באשר הוא טוב. ובה הלך אנטיגנוס בניגוד כמעט מוחלט לתפיסה הדומיננטית בעולם היווני של ימיו, ואת זה רצה להנחיל לתלמידיו, שלא תמיד יכלו לתפוס שאנו נמצאים בעולם חדש, שבו המושגים משתנים. נאמר באבות דר' נתן שלאנטיגנוס היו שני תלמידים מאתגרים: צדוק ובייתוס, שלמרות גדולתם בחכמה, לא יכלו לקלוט את הרעיון של עבודה שלא ע"מ לקבל פרס, ובכל זאת לנחול חיי עוה"ב, כפי שלימדו הפרושים. מתוך כך נולדו שתי הכתות: הצדוקים והבייתוסים. יתכן היה שבתוך עולם שבו אין יותר נבואה ושבו השכל הפילוסופי הוא הדומיננטי, אי אפשר שלא תקומנה כתות כצדוקים או כבייתוסים. עם כל זה דברי אנטיגנוס, גם אם לא הובנו כהלכה על ידי חלק מתלמידיו, מאירים את דרכנו עד עצם היום הזה, כביטוי המפורסם בעם ישראל: מתוך שלא לשמה בא האדם לעבוד את ד' לשמה.**

#### 10. שיחת אבות לרב יצחק דדון שליט"א

מה המקור לביטוי זה של "יראת שמים"? מוסר רבי נפתלי שטרן זצ"ל בשם מרן הראי"ה קוק זצ"ל, כי מקור הביטוי הוא בראשית בריאת העולם וראשית היצירה. נאמר: "עמודי שמים ירופפו", ודרשו חז"ל שהקב"ה גער בהם, ומאז היראה חופפת עליהם, ע"כ האדם שואב יראה מהם. ולפי זה נאה היא הדרכתו של הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זצ"ל, שהיה אומר: בבוקר צריך להסתכל על השמים, והיינו כדי לעורר את מידת היראה יראת שמים (מועדי הראי"ה).